

Корейски обреден фолклор (сред текстове и образи от остров Чеджу)

Korean Ritual Folklore (among Texts and Images from Jeju Island)

Светла Къртева-Данчева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Svetla Karteva-Dancheva

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Бенева, Райна. *Корейски обреден фолклор (сред текстове и образи от остров Чеджу)*. Монография. Първо издание. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2024 г. ISBN 978-954-07-5956-2

Монографията „Корейски обреден фолклор (сред текстове и образи от остров Чеджу)“ е посветена на малко изследваната тема за корейската обредност и по-конкретно на семейните и селските обреди, в които не участва специален служител на култа. В нея се проследяват отделни елементи от обредния живот на корейците и се разглеждат обредните действия като част от фолклора в един социален контекст, като практика, която съхранява културната памет на поколенията. За първи път в българската и в световната корейстика се прави опит да се разкрият характерните особености на корейския обреден фолклор, като се използва емпиричен материал не само от обредната традиция на Корейския полуостров, но и от уникалния за корейската култура остров Чеджу. В този смисъл изборът на темата е изключително актуален, научно обоснован и има приносен характер.

Монографията е с общ обем 273 страници, като включва увод, три глави, заключение, три приложения и библиография.

В увода Райна Бенева убедително обосновава избора на темата и формулира целта на изследването, а именно: да идентифицира смислите и характеристиките на корейския обреден фолклор като един допълнителен и обогатяващ корейската култура феномен. Като изключително значима база за изграждане на образа на корейската обредност, тя посочва проучването на материал, очертаващ обредната практика на о-в Чеджу (с. 13).

Авторката аргументирано излага избора на приложения от нея комплексен изследователски метод, който интегрира типологичния подход с културологични анализи, като се придържа към емпиричното. С основание тя уточнява необходимостта от дескриптивно представяне на част от материала, което се налага от факта, че в страните на запад от Корея все още няма приложена теоретично разработена система на корейските вярвания и обичаи.

Обект на изследването са семейните и селските обреди, които не е задължително да се водят от професионалист. В тази връзка е поставен проблемът за отношението между корейската местна религия и шаманизма, като се разглеждат тълкуванията на отделни изследователи по въпроса. Същевременно Райна Бенева изразява и своето несъгласие с преобладаващото мнение, че всичко, което не влиза в пределите на будизма, конфуцианството или даоизма, трябва да се определя като шаманизъм. Тя коректно уточнява какво ще разбира под шаманизъм в контекста на изложението на дисертацията и убедително защитава своя избор.

В уводната част авторката правилно засяга и въпроса за сливането на конфуцианските и народните практики като своеобразно и характерно явление за корейския обреден фолклор. Без изричното уточняване на този факт не би могло да се пристъпи към изследването в дълбочина. По-нататък Райна Бенева аргументира избора си да изследва обредни факти именно от о-в Чеджу, като подчертава, че това би позволило да се реконструират изчезващи обредни практики и вярвания, съществували и в други ареали.

Специално внимание е отредено на изворовия материал от древни корейски исторически хроники (Самгук Саги, Самгук Юса, Корьо са), описващи обредни практики на корейците.

В началото на първа глава, озаглавена „Конструкции на обредното в корейската народна традиция“, Райна Бенева подхожда към същината на изследването, като разкрива обреда като културен факт и компонент на традицията. Коректно са изложени мненията на водещи световни учени-фолклористи и изтоковеди за спецификата на традицията и обреда. Представена е накратко корейската култура, като се изхожда от особените вътрешни закони на традиционната източна култура. Акцентира се върху нейния синкретизъм, породен от преобразуваните в нея елементи от будизъм, даоизъм, конфуцианство и шамански вярвания. Впечатляващи и отлично обосновани са разсъжденията на авторката за явлението корейски шаманизъм. Целенасочено тя разглежда

неговата същност, тъй като той е тясно свързан с народните обичаи и обредни практики. Като излага и коментира мненията на видни изследователи на корейския шаманизъм, авторката обосновава своето виждане, че не всички ритуали могат и трябва да бъдат определяни като шамански (с. 45–46).

Във втория раздел на първа глава Р. Бенева използва като отправна точка за систематизиране на корейските народни вярвания, обреди и обичаи културния контекст на корейското общество и неговите два полюса – култура на висшите ешелони, която следва китайския образец, и култура на народа, която запазва традиционната обредност.

В тази връзка тя описва и тълкува функциите и символиката на амулетите и духовете, разглежда конкретни ритуали и установява следи от някои доконфуциански представи и традиции. Подробно се спира и на олтарите, като израз на основни култове. Тя констатира основателно, че разглеждането на духовете и светилищата от народния пантеон е особено важно за идентифициране на особеностите на корейския обреден фолклор. В същия раздел са описани и коментирани най-характерните обреди, които изграждат образа на семейната и селска традиция.

В края на първа глава са дадени обобщения, които убедително маркират основните механизми, които конструират корейската народна традиция.

Във втора глава „Обреди и обредни символи (по материали от остров Чеджу)“ Райна Бенева пристъпва към анализ на фолклора на о-в Чеджу като към един изключителен „феномен на синтез между корейската и други островни култури“ (с. 105). Подробно разглежда видовете олтари, които съществуват на острова, посочва техните отличителни функции и разнообразие от форми, като ги съпоставя с олтарите от полуостровната част на Корея и определя приликите и разликите помежду им. Авторката предлага и отлично обоснована систематизация въз основа на тяхното местоположение. Специално внимание отделя и на видовете селски колективни обреди, разкрива тяхната семантика в опит да очертае генезиса им. Изхождайки от рамките на времето и пространството, Райна Бенева описва и тълкува основни обредни символи, свързани с тези категории. В своите обобщения се спира и на различните забрани и табу-та като основна част от обреда; на дарствените действия и тяхната комуникативна функция; на жертвоприношението като обединяващ различните типове обреди елемент. Така тя успява убедително да докаже емблематичността на социалните функции на обреда.

След като извежда характеристиките на основните семейни обреди на остров Чеджу и ги съпоставя с тези на полуострова, авторката достига до важния извод, че семейната обредност не е асимилирана от неоконфуцианския модел, а носи предконфуциански белези. Въз основа на представения богат емпиричен материал, тя очертава дома като сакрално място, като знакова система. Чрез задълбочени анализи Райна Бенева доказва, че домът като обредна

общност притежава множество значения, които отразяват вековните напластявания в корейската култура.

В трета глава, озаглавена „Обреди, обичаи и тяхната вариантност на о-в Чеджу“, са разкрити последователно основни различия между вярванията и начина на живот на Корейския п-в и о-в Чеджу. Те се отнасят до ролята на жената в корейското общество; до светилищата и представата за духовете; до митологичните образи, които се срещат в кодифицираните и устните митове; до комплекса от вярвания, свързани със змията и др. Всички те, както и обобщенията относно устните варианти на митовете за различни духове и божества, които Райна Бенева включва в особена категория наративи за чеджудоската фолклорна традиция, могат да бъдат определени като приносни моменти на изследването.

Третият и четвъртият подраздел на главата са посветени на култа към змията и на образа на таласъмните *токкеби*. Тези теми все още не са достатъчно добре проучени и сякаш остават встрани от интересите на изследователите на корейския фолклор. В този смисъл включването им в монографията е нова крачка напред към по-цялостното им изследване в световен мащаб. Въз основа на старателно проучен от авторката изворов материал и въз основа на нейни лични контакти и впечатления, тя проследява и доказва древността на култа към змията в Корея, което е един от важните приноси на изследването.

Райна Бенева разглежда подробно и образа на таласъмните *токкеби*, като извежда няколко негови функционални характеристики. Задълбочено и многопланово тя проследява различните видове обредни действия, свързани с този образ на Корейския п-в, на о-в Чендо и на о-в Чеджу, и съпоставя техните особености. Авторката формулира аспектите на тази обредност и стига до съществени изводи относно значимостта на обредите и вярванията, които се отнасят до таласъмните. Въз основа на своите изследвания на култа към змията и обредите, свързани с *токкеби*, тя доказва, че в тях са съхранени множество изчезнали от Корейския п-в вярвания и практики.

Книгата „Корейски обреден фолклор“ представя оригинален прочит на обредните традиции не само на Корейския полуостров, но и на удивителния със специфичната си култура о-в Чеджу. Въз основа на задълбоченото изследване на обредите, които не изискват специален служител на култа, на божествата и на светилищата, се достига до извода, че семейната и селската обредност не са асимилирани от конфуцианството, а запазват през вековете предконфуциански белези. Доказва се, че обредният фолклор на остров Чеджу без съмнение е част от корейското културно наследство и че повечето традиции на острова са се наложили от Корейския полуостров.

Същевременно се констатира, че и в южните части на Корейския п-в се наблюдава осезаемо влияние на южни култури от Югоизточна Азия. Това е и един от важните приноси на изследването, тъй като дава основание за бъдещи

сравнително-типологични анализи на обредните вярвания и практики в Корея и Югоизточна Азия.

Проф. д-р Светла Къртева-Данчева

skurteva@uni-sofia.bg

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Център за източни езици и култури

бул. „Тодор Александров“ 79

София 1303

България

Prof. Svetla Karteva-Dancheva, PhD

skurteva@uni-sofia.bg

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Centre of Eastern Languages and Cultures

79 Todor Aleksandrov Blvd.

Sofia 1303

Bulgaria